הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא מציעא - דף קט

עיונים על הדף

כבוד החכמים זה לזה.

בדברי הגמ' מסופר שרב ביבי בר אביי, קיבל שדה שגדלו זרדים על מיצרי השדה במקום שלא ראוי לזריעה, וביקש את השבח. אמר לו רב פפי "משום דאתיתו ממולאי אמירתו מילי מולייתא". ביאר רש"י מחמת שבאתם ממשפחת עלי שהיא משפחה רעועה, אמרת דברים שיש בהם גבנונית. וצריך להשכיל מדוע נזקק לומר לו מילים חריפות שכאלו. מדוע לא אמר לו את פסק הדין כמות שהוא, מה הקשר לעבר המשפחתי למה שאמר עתה?

כדי ללבן דבר זה, נקדים עוד כמה סוגיות שיש בהם כעין הדברים, וכמובן שצריכים אנו זהירות רבה בעוסקינו בדברי התנאים והאמוראים קדושי עליון שכל דבר מדבריהם נאמר הוא ברוח הקודש כמבואר בגמ' בגיטין שהקב"ה יושב ואומר זה אומר כך וזה אומר כך, אנו באנו ללמוד את הדברים כפי שכתבו קדמונינו זצ"ל.

בגמ' בשבת *(קמ, א)* שאל רבי יוחנן את ינאי מה הדין לשרות את החלתית בצונן וכו' ואז א"ל רבי ינאי לר' יוחנן א"כ מה בין לי ולך. וביאר רש"י בחולין *(קלד, ב)* אם איני יודע פירושה של משנתינו יותר ממך מה אני גדול ממך. לכאורה יש כאן איזו רמה של גאווה.

הגמ' בעירובין *(כה, א)* הביאה מעשה שהיה בית בקצה כרם, וקיר הבית הקרוב לכרם שימש לבית דירה ולהקף הכרם. ונפל הקיר החיצון של הבית. ורצה רב ביבי לומר שעדיין מותר לטלטל בכרם מחמת הקיר הפנימי של הבית. אמר לו רב פפי "האם משום שאתה באתה ממולאי אתה אומר דברים של מולייאתא", וכו'. *(כדבריו בסוגיא שלנו.)*

מבואר בדברי רש"י, אמר לו, היות ואתה מבית עלי שנגזר עליהם חיים שאינם ארוכים, כמו קטועי רגליים, אתה אומר דברים כאלו. ועוד פירש ביבמות *(עו, א ד"ה ממולאי)* משפחה אומללה.

הק' השל"ה הקדוש, איך יתכן שמשמע שזלזל בו על דבריו? ואומר שיש כאן ב' תמיהות, א. איך יתכן שזלזל זו. ב. איך יתכן שהגמ' הביאה דברים אלה לדורי דורות.

בגמ' בעירובין *(נד, א)* רבי יהושע בן חנניה אומר שמעולם לא נצחו אדם מלבד אשה תינוק ותינוקת. שואל החיד"א *(פתח עיניים)* האם יש כאן מידת גאוה ח"ו שכביכול מתפאר רבי יהושע בן חנניה ואומר שמעולם לא נצחו אדם?

בגמ' בעירובין *(צב, א)* דנו לגבי מקומות שיש בהם איסור טלטול, ונזכרה קושיא בשם רמי בר חמא, ומסקנת הגמ' שם, "רמי בר חמא אגב חורפיה לא עיין בה". לכאור' במשפט יש מעט מן הזלזול.

לסופו של עניין, דבר זה פלא, שפעמים מצאנו על התנאים והאמרואים קדושי עליון, וכן בראשונים שהתבטאו בתשובותיהם אחד לשני בצורה חריפה, המפורסמים הם, הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם. ברמב"ן עה"ת וכן בדורות היותר מאוחרים במהר"ם אלשקר ועוד. הרי בודאי אין לומר שבאו לבזות את חבריהם א"כ איך יתכן שאמרו וכתבו ביטויים כה חריפים הנראים לנו שאינם מתאימים לפי רום מעלתם.

על דבר זה האריך בשו"ת חות יאיר *(סי' קנב' הודפס בסוף ספר החפץ חיים)*, והביא הרבה מן הביטויים הנמצאים בחז"ל, ושופך אור על הלשונות שבמבט ראשון נראים לנו כזלזול, הרי הם לשבח. ונביא מקצת מן הדוגמאות.

בגמ' ביבמות *(כד, ב)* רב ששת אומר על הלכה שאמרו אותה בשם רב, שבודאי רב אמר את זה כד ניים ושכיב - היינו מתוך שנתו. רב ששת בודאי לא בא לזלזל ברב וח"ו מלומר זאת, אלא מאחר והיתה להם הלכה פשוטה שלא כדברי רב, אמר רב ששת הרי רב לא יכל לטעות בדבר כזה מרוב גדולתו של רב, אלא בודאי אמר דבר זה מתוך תנומה.

רבי אמר ללוי *(יבמות ט, א)* כמדומה אני שאין לו מח בקדקדו. לוי היה תלמיד של רבי ולרב מותר להוכיח את התלמיד כדי שלא יבא לידי טעות שיעיין וישגיח וישמר מן הטעות והשגיאה. ורבי ידע בלוי שאדם גדול הוא ולא טעה מחמת שאין לו את כח הפסיקה הברורה אלא מחמת חוסר עיון והשגחה ועבור דבר זה עוררו רב.

ומסכם החו"י *(בסוף התשובה)* "אינו כדברי גאוה ורום לבב ומבזה זולתו כי מותר לדבר אל תלמידו לקנטרו על מיעוט הבנתו לסיבת התרגלותו". עכ"ל.

אמנם עדיין נדרשנו לבאר, מה הביאור בדברי רבי יהושע בן חנניא שאמר מעולם לא נצחני אדם. אומר החיד"א, ההפך הוא הנכון, משפט זה לא נולד מתוך גאוה ח"ו, ההפך בא רבי יהושע בן חנניא ללמדנו פרק במוסר, אל יתהלל החכם בחכמתו, שהנה הוא עצמו היה ראש המדברים וניצח את הגויים בויכוחם איתו כפי שלמדנו בכמה וכמה מקומות, והיה רגיל להיכנס לבית הקיסר וכו'. ולמרות זאת נוצח ע"י אשה תינוקת ותינוק.

ועל דברי הגמ' שאמר רב פפי, אם אתה מבית עלי אינך אומר דברים של טעם? ביאר השל"ה, שאין הכוונה לזלזול ח"ו, אלא לחכמה ומוסר, שכתוב על בית עלי שנגזר עליהם שלא יאריכו ימים, אא"כ יעסקו בתורה וגמילות חסדים, אז אמר לו אתה מבית עלי, היה לך לעיין בדבר היטב כדי שהדברים לא יהיו ממולאים.

ידוע ביאורו של הרמב"ן על התורה, שמביא לרוב את שיטת רש"י והאבן עזרא, ופעמים דוחה את דברי האבן עזרא, ולפעמים בביטוים שנראים לאדם שאינו משכיל, כביטויים עזים. אולם ראוי לצטט את דברי הרמב"ן בהקדמתו לביאורו על התורה, "ועם רבי אברהם אבן עזרא, תהיה לנו תוכחת מגולה ואהבה מוסתרת והא-ל אשר ממנו לבד אירא יצליני מיום עברה יחשכני משגיאות ומכל חטא ועברה וידרכני בדרך ישרה וכו'". למרות שדוחה הרמב"ן את דברי האבן עזרא, מגלה לנו הרמב"ן בלשונו הטהורה הכל מתוך אהבה מוסתרת ומפחד ויראה מפני השגיאה.

סיכום הדף

נושא היום: חכירה. חלוקת השבח.

חוכר שקיבל שדה **לפחות משבע שנים**, לא יזרע בהם **פשתן** משום שמכחיש את הקרקע למשך 7 שנים. וכן **אינו מקבל קורות** של עץ שקמה היות וענפיו גדלים רק לאחר תקופת שבע שנים. **ואם קיבל את השדה לז שנים**, בשנה הראשונה יכול לזרוע פשתן ובאותה שנה יקבל את קורות השקמה.

לדעת אביי, אם קיבל שדה שקמה לפחות מז שנים, אמנם בענפים אינו מקבל אולם בשבח מקבל. **לדעת רבא** אף בשבח אינו מקבל. **מבואר בברייתא** המקבל שדה והגיע זמנו לצאת שמין לו, **הבינה הגמ'** ששמין לו את שבח השקמה, ושלא כדעת רבא. **דוחה הגמ'**, שמדובר על ירקות שעדיין לא הגיע זמן השוק ולכן שמין לו את השבח. מבואר בברייתא *(למסקנא)* המקבל שדה מחברו והגיע היובל ועתה צריך לצאת מן הקרקע, שמין לו. **ואין לומר** שמדובר בשדה ירק, היות והם הפקר בשנת היובל, אלא מדובר בשבח עצי שקמה ושלא כדברי רבא. **ביאר אביי לשיטתו של רבא**, היות ואמרה תורה "ויצא ממכר בית", במכר הבית חוזר ולא השבח ששייך למקבל. היות ובמכר אמרה תורה שכך הוא הדין שיש כאן מכירה גמורה **והשבח** של הקונה, **והפקיעו** ממנו את הקרקע בשנת היובל מחמת ציווי התורה, **אולם** בחוכר השבח אינו שייך לחוכר.

ר"פ קיבל שדה לצורך גידול שחת, באותה עת גדלו בשדה אילנות, שיצא ר"פ מן הקרקע **ביקש** שבח מהאילנות, **וביאר לרב שישא בריה דרב אידי**, שכוונתו הייתה לכל מה שיגדל בקרקע, **ולא דומה לאדם שקיבל דקל לפירות**, שלא מקבל בשבח היות וכל מטרתו בפירות. **ודברי ר"פ** הם **בודאי לשיטת אביי** שמקבל שבח שקמה. **ואף לרבא** שאמר שלא מקבל שבח שקמה, אולם בחכירתו של ר"פ הפסיד מחמת האילנות שלא יכל לזרוע שחת, לכן יקבל בשבח האילנות. **אמר רב שישא לר"פ**, אם היית מקבל שחת באותו מקום, את ערכם תקבל ולא יותר. **אמר לו ר"פ** שהיה מגדל כרכום שהוא יותר יקר, **אמר לו רב שישא**, א"כ גילת בדעתך שאין לך חלק בשבח ארוך טווח אלא רק בשיעור הכרכום, א"כ אין לך אלא דמי עצים בלבד כפי הערך שהיו קוצצים את העצים.

רב ביבי בר אביי קיבל שדה שהיה בצידה סלע שצמחו עליו זרדים, וביקש את שבחם כאשר עמד לצאת מן הקרקע. **אמר לו רב פפי**, כל סברתו של רב פפא לקבל בשבח משום שבמקום האילנות יכל לזרוע משהו אחר, **אבל** בשדה שלך לא היית זורע מאומה באותו מקום ואין לך שבח.

לרב יוסף היה כרם שעבד בה אריס, נפטר האריס והשאיר 5 חתנים, אמר רב יוסף מעתה אם יטפלו בשדה 5 אנשים יהיה לי הפסד וכו', **אמר להם** או שתקבלו עתה חלקכם ביחד עם השבח ותסתלקו, או שאסלק אותכם בלא שבח, **מחמת דברי רב יהודה או רב הונא או ר"נ**, אם מת האריס יורשים מסתלקים בלא שבח. **ונוקטת הגמ'** שאין כך ההלכה אלא מקבלים את השבח.

אדם שעבד כאריס ואמר לבעל השדה אם אפסיד אסתלק, **ולבסוף** הפסיד, **לרב יהודה** מסתלק בלא שבח. **לרב כהנא** מקבל שבח, אא"כ אמר אם אפסיד אסתלק בלא שבח. **ולרבא** יקבל את השבח כיון שדברי הם אסמכתא שהרי היה ברור לו שלא יפסיד. **ואמנם** מנכים לו מהשבח את מה שהפסיד לבעל השדה, כדין המשנה "אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא".

רוניא עבד באריסות **אצל רבינא**, כאשר הפסיד את הגידולים סילקו רבינא, **בא רוניא לרבא** וטען שלא התרה בו רבינא, **אמר רבא** עשה לך כדין היות ובעלי האומניות שאין אפשרות לתקן את ההפסד שעשו מותרים ועומדים וניתן לסלקם ברגע שהפסידו. האומנים שהזכיר רבא, מלמד תינוקות, אריס, שוחט, מוהל, סופר העיר *(רש"י ותוס' נחלקו האם סופר סת"ם, או שטרות. ויש ביארו ספר).*

אדם שנטע כרם, דרש מבעל הקרקע את השבח ולהסתלק, היות ורוצה לעלות לארץ ישראל. **פסק ר"פ לרבא**, שיתנו לו כפי המגיע לו היינו רבע, משום ששכרו של הנוטע הוא מחצית, עתה שהסתלק קודם הזמן צריך בעל השדה לתת לאריס שליש מהפירות. **וביאר רב אשי** שאין נותן לו רבע ממש, מכל הגידול אלא רבע מחלקו של בעל השדה. *(היינו, אם השבח הוא 6, לאריס החדש יצטרכו לתת 2, רבע לראשון שנתן היינו 1.5, א"כ לבעל הבית ישאר 2.5. ואם היה עובד רק הנוטע הראשון לבעל השדה היה 3. לכן החלוקה, שהנוטע מקבל רבע ממה שמקבל בעל השדה, היינו 2 לאריס החדש, ומ4 ששייך לבעל השדה יקבל הנוטע הראשון רבע, היינו 1. נמצא שישאר לבעל השדה 3.)* **שאל רב אחא בריה דרב יוסף**, יטען הנוטע, שיקבל בעל השדה 4.5 וזה כולל את החצי מהשבח ובתוספת עבודת האריס, והנוטע יקבל 1.5, ויאמר לבעל הבית בחלקי אדאג לאריס לבד. **אמר לו רב אשי** שתגיע לקודשים תקשה לי שם *(עי' ב' ביאורים ברש"י).*

אמר רב מניומי בנו של רב נחומי, במקום שהנוטע מקבל חצי, והאריס שליש, כאשר הנוטע מסתלק קודם זמנו נותנים לו חלקו בצורה של יפסיד בעל השדה כפי שהתבאר. **עוד אמר**, גפן שהזקינה ובעל השדה מעוניין לעוקרה, מקבל חצי בזמורות. אם שטף נהר מקבל רבע, שהוא כמסתלק קודם זמנו.

משכן שדה לז10 שנים, וייבש הכרם לאחר 5 שנים, **לאביי** יקבל מהזמורות שנחשבים לפירות. **לרבא**, הם קרן ולא יכול לאבדם, אלא יחכרם ירכוש בהם קרקע והמלווה ימשיך לאכול פירות ותחזור הקרקע ללוה. **שואלת הגמ' לדברי אביי**, מבואר בברייתא אם יבש האילן או נקצץ אסורים להשתמש בזה כדי שלא תפסד הקרן אלא מוכרים וכו', **והבינה הגמ'** שמדובר כמו שנקצץ בזמנו יבש האילן בזמנו, **כדברי רבא. דוחה הגמ'**, שמדובר ביבש קודם זמנו כך נקצץ קודם זמנו ואף לאביי נחשב לקרן, אולם אם נעשה בזמנו הרי זה פירות ויכול להשתמש בהם. **עוד מבואר**, אשה שקיבלה בירושה גפנים וזיתים זקנים, ימכרו ויקנו קרקע ובעל אוכל פירות וכו', **מבואר** שהזקנים דינם כקרן ולא כפירות שאל"כ בעל ישתמש בהם גופא. **דוחה הגמ'**, **א**, מדובר שהזקינו קודם זמנם ובזה אביי מודה שדינם כקרן. **ב**. רק העצים היו שייכים למוריש ואם ישתמש הבעל בעצים נמצא מפסיד את הקרן לגמרי.